

ZITHER. TRADITION AND ACTUALITY

Prof. DOROTTYA KACZOR

"Hermann László" High School of Music,
Óbuda School of Authentic Music, Budapest, Hungary

SUMMARY

The present paper wishes to present the place and function of the zither in authentic Hungarian music, both in the traditional village life of the past and in the present day. A brief history of this instrument, the forms and types found, as well as its teaching in different forms of education will be made. Different techniques of song formation will be presented, as well as authentic performers playing this instrument.

REZUMAT

Prezenta lucrare dorește să prezinte locul și funcția țiterii în muzica autentică maghiară, atât în viața tradițională a satului de odinioară, cât și în zilele de astăzi. Se va realiza o scurtă istorie a acestui instrument, formele și tipurile regăsite, precum și predarea acestuia la diferite forme de învățământ. Vor fi prezentate diferite tehnici de formare a melodiilor, dar și interpreți autentici cântând la acest instrument.

Keywords

Authentic Hungarian music, zither, tradition, pedagogy, musical performance

INTRODUCTION

In the following, the zither will be presented, as an authentic Hungarian instrument. From the very beginning I want to emphasize the fact that it is an instrument used predominantly in Hungarian folk music. We will walk together through the course of this instrument, from its history and area of distribution, to the different stages in its development, its place in the daily life of the peasant, to its current functions, and even teaching in schools, individual or group courses, summer camps and more.

HISTORY AND SPREAD OF THE INSTRUMENT

The Zither occupied a very important place in the rural cultural life of the 1900s and in the decades before. In the daily life of village families, in addition to dances and songs, playing various instruments was of great

importance. The most widespread traditional instrument in the Hungarian linguistic territory was the zither, probably due to its simple construction. In theory, any talented carpenter knew how to build it, and as for singing, the basics of the songs were pretty easy to learn. Usually, playing the zither was passed down from father to son. It accompanied family celebrations, but this instrument was also able to provide the necessary accompaniment even for some important and far-reaching occasions in the village world, in the event that it was not possible to invite a musical ensemble.

According to the present ethnomusicological writings, the spread of the zither in the Hungarian linguistic territory falls in the second part of the 19th century. Its appearance and spread in the Western part of Europe can be identified since the 16th century. The place of origin is reported to be the Austrian Alps, and from there it spreads to the Scandinavian peninsula, to the eastern part of France, Switzerland and Hungary. The zither, known in the Hungarian space, is the offspring of the well-known Kratz Zither, as well as the Swedish version *hummel* and the Norwegian one called *langeleik*. The word lute comes from the name of a type of Greek lyre, which is called *khitara*, which became, with Latin mediation, the name of several stringed instruments in Europe. It is well known that this name was used for several types of instruments, in several contemporary Hungarian documents from the 16th-17th centuries, they also used this name for the violin. The term was also preserved in Romanian folk names from Transylvania, calling the violin to this day *ceteră*. At the same time, the pinched version (*zitoarea* or *citura*) was known, taken over and used by Romanians in the interwar period around the cities: Bacău, Suceava, Ploiești and Bucharest, without a significant evolution.

TYPES OF ZITHERS

We distinguish 3 different types of instruments, according to shape and construction.

1. Trough type:

It is carved from a single piece of wood. It has a long and narrow shape, the side heads (ornaments) are missing, and it has an open bottom. This type was probably the first variant of the Hungarian zither.

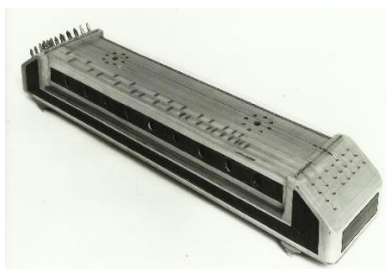


Fig. 1. Trough type zither

2. Type with small lateral heads

It differs from the first type in that, in addition to the main large head, it has 3-5 shorter ones. The strings attached to them can be tuned to a higher pitch. In the past, Saxon craftsmen even built zithers with 6-8 small heads, tuning them to the major trison. Nowadays, the most common types are the 3 small head types. With the appearance of this type of zither evolved the "bourdon" character of the instrument, meaning that some notes sound continuously during a sung song (in the case of the zither the notes C and G), due to the plucked strings.



Fig. 2. Type with small lateral heads

3. Belly type:

It differs from the first two in that the opposite end of the strings is convex. The bottom of this type can be open or closed, being equally widespread. Sonically, it differs from the small-head type through a wider sound and is more sought after for its aesthetic shape as well. One can find instruments that are built from one to five small heads, but also without them.



Fig. 3. Belly type zither

SPECIAL ZITHER SHAPES:

The uniqueness of each instrument is rendered only by the decorative elements, which however do not affect the sound of the instrument. Here we can mention the following models: pumpkin zither, colt's head zither, pigeon hole zither, harp zither, integrated zither.

Ways to sing:

This instrument can be played most easily with the help of a piece of wood or a wedge, which is pressed on the strings, and thus the melody is played. But, of course, you can also sing with your fingers.

With the other hand (right hand) the strings are plucked. In the past, instrumentalists pressed the strings with a goose feather, but nowadays, most often, a plastic feather is used.

Both the construction of the instrument and the playing technique have evolved quite quickly in a short time. In the first part of the 20th century, the diatonic keys on the harmonica board became chromatic. Small head tunings allowed for a more interesting and much more developed sound. The

"bourdon" character evolved to several octaves. The traditional instruments became more and more similar to *Stajer zithers* from Austria. The old wire strings were replaced with higher quality metal strings. Therefore, a new type of zither was created, which differs in many respects from the basic zither.

The repertoire of the village people, for the most part, was made up of the vocal songs known by the community, by the family. The basic difference in the formation of these zither songs lies in the rhythmic and melodic ornaments used. In addition to these, songs were also sung that accompanied dances typical of the dialect, but primarily the zither accompanied the vocal songs.

ZITHER PEDAGOGY

The zither has been taught in Hungary in music schools since 1981. Nowadays it is taught in about 100 institutions, at every level: music school, music high school and music academy. Also, for those who wish, there are learning opportunities in various organized courses (individual or group ones), summer camps - regardless of age. Students can measure their singing talent and technique in various contests and meetings.

In the following we present two documentary materials - musical transcriptions for the zither:

<p>MCA-I/24. Nagyecsed Szántó András (55) – citera <i>(AP04245a)</i></p>	<p>Nagyecsed (Szabolcs-Szatmár m.) gy.: Dancs Lajos, Avasi Béla (1961) lej.: Balogh Sándor</p>
--	---

♩ = 142 - 160

var.)

Az adatközlő a 3. sor utolsó ítemét következetesen 3/4-esnek játssza.

Fig. 4. Transcription for Zither

MCA-I/10. Kisújszállás körül van ibolyával
Tuka Zsigmond (47) – citera
(AP 83061)

Kisújszállás
(Jász-Nagykun-Szolnok m.)
gy.: Halkovics János (1965)
lej.: Balogh Sándor

$\text{♩} = 132 - 138$

1) 4)

2) 3)

T.f. ↑

var.) 1) 2) 3) 4)

Az előadásmód jellegzetessége a *nyolcadoló, bontott ritmizálás*.

Fig. 5. Transcription for Zither

ȚITERA. TRADIȚIE ȘI ACTUALITATE

Cuvinte cheie

Muzică autentică maghiară, țiteră, tradiție, pedagogie, interpretare muzicală

INTRODUCERE

În cele ce urmează va fi prezentată țitera, ca instrument autentic maghiar. De la bun început vreau să subliniez faptul că este vorba despre un instrument folosit preponderent în muzica populară maghiară. Vom străbate împreună parcursul acestui instrument, de la istoria și aria lui de răspândire, la diferitele etape în dezvoltarea sa, locul ocupat în viața de zi cu zi a țaranului, până la funcțiile sale actuale, și chiar predarea în școli, cursuri individuale sau de grup, tabere de vară și nu numai.

ISTORIA ȘI RĂSPÂNDIREA INSTRUMENTULUI

Țitera a ocupat un loc foarte important în viața culturală rurală din anii 1900 și în deceniile de dinainte. În viața de zi cu zi a familiilor de la sat, pe lângă dansuri și cântece, cântatul la diferite instrumente a avut o mare importanță. Cel mai răspândit instrument tradițional pe teritoriul lingvistic maghiar a fost țitera, probabil datorită construcției sale simple. Teoretic, oricare tâmplar talentat a știut cum să o construiască, iar în ceea ce privește cântatul, bazele melodiilor au fost destul de ușor de învățat. De obicei, cântatul la țiteră s-a moștenit din tată-n fiu. A acompaniat sărbătorile familiale, dar instrumentul acesta a fost capabil și să asigure acompaniamentul necesar chiar pentru unele ocazii importante și mai de anvergură din lumea satului, în cazul când nu a fost posibilă invitarea unui ansamblu muzical.

După scrierile etnomuzicologice prezente, răspândirea țiterei pe teritoriul lingvistic maghiar se încadrează în a doua parte a secolului al XIX-lea. Apariția și răspândirea ei în partea de Vest a Europei se identifică încă din secolul al XVI-lea. Locația de plecare este semnalată ca fiind Alpii din Austria, iar de aici se răspândește în peninsula Scandinavă, în partea de Est a Franței, Elveției și Ungariei. Țitera, cunoscută în spațiul maghiar, este odrasla cunoscutului Kratz Zither, la fel ca varianta suedeză *hummel* și cea norvegiană numită *langeleik*. Cuvântul țitera provine din numele unui tip de liră grecească, care se numește *khitara*, acesta devenind, cu mediere latină, numele mai multor instrumente cu coarde din Europa. Este bine-cunoscut faptul că denumirea aceasta a fost folosită pentru mai multe tipuri de instrumente, în mai multe documente maghiare contemporane din secolele XVI-XVII, au folosit denumirea acesta și pentru vioară. Termenul s-a păstrat și în denumirile populare românești din Transilvania, numind vioara până-n zilele noastre

ceteră. Totodată varianta ciupită a țiterii (țiițoarea sau citura) a fost cunoscută, preluată și folosită de români în perioada interbelică din jurul orașelor: Bacău, Suceava, Ploiești și București, fără o evoluție semnificativă.

TIPURILE ȚITERII

Deosebim 3 tipuri diferite de instrumente, după formă și construcție.

1. Tip jgheab:

Aceasta este sculptată dintr-o singură bucată de lemn. Are formă lungă și îngustă, lipsesc capurile (ornamentele) laterale, și are fundul deschis. Probabil acest tip a fost prima variantă a țiterii maghiare.



Fig. 1. Țiteră tip jgheab

2. Tip cu capete mici laterale:

Aceasta diferă de primul tip prin faptul că pe lângă capul mare principal, are 3-5 mai scurte. Corzile prinse pe acestea se pot acorda la o tonalitate mai înaltă. Mai demult, meșteșugarii sași au construit țitere chiar cu 6-8 capuri mici, acordându-le la trison major. În zilele noastre, cele mai răspândite sunt tipurile cu 3 capete mici. Cu apariția tipului acesta de țiteră a evoluat caracterul „bourdon” al instrumentului, însemnând că unele note sună încontinuu pe parcursul unei melodii cântate (în cazul țiterii notele do și sol), din cauza corzilor ciupite.



Fig. 2. Țiteră cu capete laterale

3. Tipul cu burtă/pânțec:

Diferă de primele două prin faptul că eclisa opusă a strunelor este bombată. Fundul acestui tip poate fi deschis sau închis, fiind la fel de răspândite. Din punct de vedere fonic, diferă de tipul cu capetele mici printr-o sonoritate mai amplă și este căutată mai mult și pentru forma sa estetică. Se pot găsi instrumente ce sunt construite de la unul, până la cinci capete mici, dar de asemenea și fără acestea.



Fig. 3. Țiteră cu pântece

Forme de țiteră speciale:

Unicitatea fiecărui instrument este redată doar prin elementele decorative, dar care nu afectează sunetul instrumentului. Aici putem aminti următoarele modele: țiteră de dovleac, țiteră cu cap de mînz, țiteră cu gaură pentru porumbei, țiteră de harpă, țiteră integrată.

Moduri de cântat:

La acest instrument se poate cânta cel mai ușor cu ajutorul unei bucăți de lemn sau o pană, care se apasă pe corzi, iar astfel se cântă melodia. Dar, bineînțeles, se poate cânta și cu degetele.

Cu mâna cealaltă (mâna dreaptă) se ciupesc corzile. Mai demult, instrumentiștii apăseau corzile cu ajutorul unei pene de gâscă, dar în prezent, cel mai des, se folosește o pană din plastic.

Atât construcția instrumentului, cât și tehnica de cântat au evoluat destul de repede într-un timp scurt. În prima parte a Secolului XX, tastele diatonice de pe tabla de armonice au devenit cromatice. Acordurile capetelor mici au permis o sonoritate mai interesantă și mult mai dezvoltată. Caracterul „bourdon” a evoluat la mai multe octave. Instrumentele tradiționale au devenit din ce în ce mai asemănătoare cu țiterile *Stajer* din Austria. Corzile vechi din sârmă au fost înlocuite cu corzi din metal, de calitate superioară. Prin urmare, a fost creat un nou tip de țiteră, care diferă din foarte multe puncte de vedere de țitera de bază.

Repertoriul oamenilor de la sat, în mare majoritate, a fost alcătuit din cântecele vocale cunoscute de comunitate, de familie. Diferența de bază în

formarea acestor cântece la țiteră se află în ornamentele ritmice și melodice folosite. Pe lângă acestea se cântau și melodii care acompaniau dansuri tipice dialectului, dar în primul rând țitera a acompaniat cântecele vocale.

PEDAGOGIA ȚITEREI

Țitera se predă în Ungaria la nivelul școlilor de muzică încă din anul 1981. În zilele de astăzi se predă în circa 100 de instituții, la fiecare nivel: școală de muzică, liceu de muzică și academia de muzică. De asemenea, pentru doritori sunt posibilități de învățare în cadrul diferitelor cursuri organizate, (individuale sau de grup), taberelor de vară - indiferent de vârstă. Elevii își pot măsura talentul și tehnica de cântat în cadrul diferitelor concursuri, întâlniri.

În cele ce urmează prezentăm două materiale documentare - transcrieri muzicale pentru țiteră:

MCA-I/24. Nagycsesedi verbunk
Szántó András (55) – citera
(AP04245a)

Nagycsesed (Szabolcs-Szatmár m.)
gy.: Dancs Lajos, Avasi Béla (1961)
lej.: Balogh Sándor

♩ = 142 - 160

1) — 2) —

3) —

4) —

T.f.

var.) 1a) 1b) 2) 3) 4)

Az adatközlő a 3. sor utolsó ütemét következtetesen 3/4-esnek játssza.

Fig. 4. Transcriere pentru țiteră

MCA-I/10. Kisújszállás körül van ibolyával
Tuka Zsigmond (47) – citera
(AP 8306i)

Kisújszállás
(Jász-Nagykun-Szolnok m.)
gy.: Halkovics János (1965)
lej.: Balogh Sándor

$\downarrow = 132 - 138$

1) 4) 2) 3) T.f. 1) 2) 3) 4)

Az előadásmód jellegzetessége a *nyolcadoló, bontott ritmizálás*.

Fig. 5. Transcriere pentru țiteră

REFERENCES

- Brauer-Benke, J. (2014). A népi hangszerek története és tipológiája. Budapest: MTA-BTK Publishing House.
- Balogh, S. (2018). Citeraiskola. Budapest: Dialekton Publishing House
- Balogh, S., and Bolya, M., (2008). Magyar citherazenes I-II. Budapest: Flaccus Publishing House.
- Sárosi, B., (1973). Magyar népi hangszerek. Budapest: Publisher: Tankönyvkiadó.